

7. Tertius est actio prava. Post cogitationem et locutionem venit ad opera, quando exhibemus membra nostra arma iniquitatis peccato, et contumelias afficimus corpora nostra. Quid enim turpius, quam membra Christi sanguine consecrata, et consepulta in Baptismate, libidinosis ardoribus maculare, nec attendere reverentiam præsentis Dei, minantis pœnam, gloriam promittentis? Absit ut aliquis nostrum huic idolo substernatur, ut Filium Virginis in Veneris templo suscipiat, ut arcam Dei juxta Dagon collocet; ut nutritus in croceis stercora amplectetur. Quid Petro cum Mago; quid Christo cum Antichristo? quid Virgini et libidini? quid puritati et corruptioni? Absit ut quisque vestrum ambulet in passione desiderii, sicut et gentes quæ ignorant Deum; qui corpus Christi aut consecratis, aut Christi corpori ministratis! Electi servite Imperatori, ut cum Imperatore sedeatis, cum sederit in sede majestatis suæ. Qua fronte, quibus oculis videret vos, viveret vobiscum, qui tantis inter vos obscœnitatibus deserviret? Qua mente, qua conscientia accederet ad Sancta sanctorum, immolaret Sanctum sanctorum, cujus fama contemptibilis, vita notabilis, sermo reprehensibilis haberetur? Sed et si forte (humanum loquor propter infirmitatem carnis vestræ) aliquis vestrum tale aliquid in cubiculo conscientia complicavit; depicet illud per confessionem et penitentiam, et ego ei de misericordia nascentis pueri veniam reponit. Et si confessus fuerit et pœnituerit, nascitur in eo lux mundi, ut dimotis fallacibus tenebris, splendorem veræ lucis accipiat. Quomodo enim miseris misericordia hac nocte negabit, in qua misericorditer misericors nascitur et miserator Dominus? Adest Deus et homo; Mater et virgo; caro et Verbum; lux illuminans; bonus et bonitas; misericordia et veritas; fecunda virginitas, virginalis fecunditas; æterna novitas, nova æternitas; divina humanitas, humana divinitas, humilis sublimitas, et his omnibus misericordia fabricatur. Cohibete ergo extollentiam ab oculis, loquacitatem a lingua, crudelitatem a manibus, voluptatem a lumbis, pedes ab itinere non recto, et venite et arguite eum, si non hac nocte dirumpit cœlos, si non descenderit ad vos, et projiciet in profundum maris omnia peccata vestra. Quis tamen est, qui hujus tertii rivuli non sit mersus et remersus instantia?

8. Quartus rivus est defensio peccatorum. In veritate dico vobis, quia nihil sic exasperat iram divinitatis, quomodo iniquitatis defensio. Æquo enim certamine nos certamus cum Domino, cum defendimus quod odit: cum nobis placet quod displicet illi. Magna quippe differentia inter superbium et humilem peccatorem; cum illum despicit, hunc respicit: quia humilia respicit, et alta a longe cognoscit. Quando sanari poterit qui medicum spernit, medicinam conculcat, et infirmam substantiam contrariorum receptione succendit? Tu dicis malum bonum, amarum dulce, tenebras lucem, et in Creatorem refundis injurias; ut quod laudaverit, tu vitu-

peres: quod vituperaverit, tu laudes. Non et hoc palpativa dissimulatione tacendum, quod viderim quosdam vestrum tantis impatientia stimulis agitari, ut ad primas correptoris voces non solum excusationem et defensionem exhibeatis; sed et nisi disciplinalis vigor obviaverit, ad tumultus et jurgia prosiliatis. Hæc est impietas maxima in Deum, delictum maximum: quod vir simplex et rectus, et puer Domini summa circumspectione devitat. Elegantissimam super his comparisonem inducit propheta, quam de sacrario sancti Spiritus asportavit. *Ibi*, inquit, *habuit foveam ericius* (Isa. xxxiv, 15). Ericius ita confertissima spinositate densatus est, ut undique punctionibus et aculeis vestiatur. Cum vero se solitudinem adeptum putat, caput aperit, exserit pedes, et vivificatorios motus plana deambulatione demonstrat. Si quis supervenerit, statim celerrima velocitate caput cum pedibus in interius absconditorium reponit: ut si tenere volueris, prius videas sanguinem tuum, quam corpus suum. Sic et peccatoris caput cum pedibus, intentio cum actione, a pastorum sollicitudine prospectatur: et quod fere omnium peccantium vitium est, cum ab omnibus videatur, a nemine æstimat se videri. Si vitium reseccare studeas, et intentionis ingressus cum actionis egressibus correctivis deprehendere: statim Ciceronis eloquentia renovatur; excusatur et defenditur quod opponis, accusaris et offenderis qui proponis. Interrogat de loco et de tempore quando factum fuerit, et novus dialecticus exserta lingua prorumpit in medium. Parentes advocat; patrocinatores querit; gravari se judicat; indicat se recessurum, malle mori, quam pati talia; et quæ vidisti, negans, et quæ non vidit in te convicia retorquens. Sic spinam sentis, et culpam perdis: odium incurris, nec corrigis: et quem totum tenere putabas, totum amittis. Vides quam multiplici cumulositate rivus iste omni homini, et maxime nostro Ordini se infundit?

9. Quintus est exsultatio in peccatis. O detestanda lætitia, et in sempiterni doloris tristitia demutanda, in peccatis sicut in virtutibus exsultare! Nonne lætrocinantibus et facinorosis quique cum votorum plenitudinem assequuntur, non se capiunt præ gaudio, ita etiam ut audeant ipsi Divinitati gratias immutare? Qui cum malefecerint, lætantur, et exsultant in rebus pessimis (Prov. ii, 14). Cadent super eos carbones, et in ignem deiciuntur (Psal. cxxxix, 11). Sed rivus iste, quam undosa reflexione miseros animantes effundit, melius conscientia, quam eloquentia comprehendit.

10. Sextus est alios docere ad malum. Hæc doctrina de cathedra pestilentia derivatur, quam detestatur et reprobat qui docet hominem scientiam. O quam in vanum accipit animam suam, qui aliorum animas venatur ad mortem, qui trahit peccata sicut vestem longam; qui miscet sanguinem sanguine; cui non sufficit ut intreat in sæculum sæculi, nisi et alios ad interitum pertrahat sempiternum!

num! Scitis enim quia multa vitia tenerrimis ætatibus imprimuntur; quæ postea in magno corpore vix mitigare, nedum extirpare quisquam possit. Infelices magistri, qui hujusmodi plantaria plantaverunt! explantabuntur ab illa cœlesti plantatione, quam plantavit Pater ille cœlestis. Quis gloriabitur se hujus rivi torrentibus non fuisse vallatum?

11. Septimus est, in omnibus his malis perseverare. Hic peccator demersus est et absorptus, et clausit super eum puteus os suum. Cum enim non levat oculos ad cœlum, nec recordatur judiciorum justorum, mortuus est, et sepultus in sepulcro conscientia suæ. Tunc a mortuo tanquam qui non est, perit confessio (Eccli. xvii, 26): tunc peccator cum venerit in profundum malorum, contemnit (Prov. xviii, 3). Hic est in extremo fluminum Ægypti, et multitudo miserationum Domini tollitur ab oculis ejus.

12. O flumen malum, rivi pessimi, rivi exterminantes! Hac nocte Dominus eos calceatus transivit, cum in virginali substantia puram carnem et omnium prætaxatarum pestium immunem accepit: illo calceamento calceatus quod in Idumæam extendit

(Psal. lxx, 10), cujus corrigiam solvere non potuit magnus ille Baptista (Luc. iii, 16). Misit de summo Filium suum: et accepit me in utero Virginis, et sic tandem assumpsit me, et de profundis aquarum. Percutiemus et eos, si cogitemus pro peccato nostro, si prohibeamus linguam a dolo, si declinemus a malo, et faciamus bonum: si confiteamur adversum nos injustitiam nostram Domino, si dolor noster sit semper in conspectu nostro, si doceamus iniquos vias Domini, et semper laus ejus sit in ore nostro. Et ut de arte sutoria nostris moribus aliquid consueamus, habeamus calceamenta densa et subtiliter consuta, quæ possint aquas obviantes excludere. Faciamus carnem nostram firmam et confixam timore Domini, quæ libidinis humorem excludat, et excocta tribulationibus, atque ita densata fiat uter novus ad conservandum vinum novum de quo dicitur: *Quia factus sum sicut uter in pruina* (Psal. cxviii, 83). Sed jam corda et corpora vestra ad suscipiendum Filium Virginis præparata dimittamus in pace, et omnes in commune lumen ad revelationem gentium innocentibus brachiis amplectamur qui est benedictus in sæcula. Amen.

NICOLAI CLARÆ-VALLENSIS

SERMO IN FESTO BEATI STEPHANI PROTOMARTYRIS.

Stephanus autem plenus gratia et fortitudine (Act. vi, 8).

1. Adhuc Filium Virginis habemus in manibus, et obsecutoria delinitione vagientis Dei honoramus infantiam. Ducit nos Virgo ad veneranda cunabula, et speciosa præ filiabus hominum, ad speciosum forma præ filiis hominum, benedicta inter mulieres ad benedictum inter homines nos conducit. Submurmurat nobis in aurem, si forte domus exasperans audiat et quiescat, revelata esse velamina Prophetarum, et completum consilium Dei. Videte miraculum Matris Domini, quia creatura creat, et Creator creatur. Scintillat sidus, Magus adorat, exsultat polus, tellus resultat, gloriantur Angeli, pastores aggaudent, Virgo parit, nascitur Deus, et cœlorum luminaria clariore lumine lumen exortum in tenebris prosequuntur. In istis bonis versamur: beatus vir qui impleverit desiderium suum ex ipsis. Scio quia dulce nobis est, *In principio erat Verbum: dulcius, Verbum caro factum est* (Joan. i, 1, 14); dulcissimum Verbum in cruce suspensum. A tanto puerperio quis insanus oculos nostros amovere, nedum avellere præsumat, nisi ipse jubeat qui dicit: *Averte oculos tuos a me, quia ipsi me avolare fecerunt* (Cantic. vi, 4). Ecce dum osculatur nos osculo oris sui, dum tantis miraculis et stupidos nos facit et attentos, *Stephanus plenus gratia et fortitudine facit*

prodigia et signa magna in populo. Nunquid æquum est derelinquere regem, et ad milites oculos detorque? Nequaquam, ni imperaverit Imperator. Surgit ipse Rex Filius Regis, sed lapidantium aciem interrumpens, triumphatoris certamini non sine dolore cordis assistit. Videt opprimi primum et primicerium purpuratæ cohortis grandinaria lapidum densitate, fontes sanguinis de corpore Protomartyris ebullire. Videt quia universa debacchatio redundat in ipsum, et ipsi soli impropria exprobrantium cumulantur. Ubi pietas et misericordia tua, Domine, si non compateris patienti? ubi æquitas et justitia, si non judicas et vindicas de populo lapidante? Curramus ad spectaculum ad quod currit, qui exultat ut gigas ad currendam viam, et videamus quibus armis armatus vexillifer martyrum in campum pugnaturus descendit. Et ut diligentius elucescat singularis martyrii prærogativa, revoce-mus ad memoriam apostolicorum Actuum descriptionem, in quibus historicis et figuralibus dictis conversio et passio belligeri militis continetur.

2. *Stephanus*, inquit, *plenus gratia et fortitudine, faciebat prodigia et signa magna in populo*. Non parvum latet hic mysterium, nec vilipendenda simplicioris scripturæ manifesta positio. Ad virginem

quippe loquens angelus, verba de coelestibus scri-
nii sumpta, nec alterius nisi ipsius Dei spiritu fa-
bricata, nova salutatione perorat [al. portat]. Nulli
dubium quin omnium verborum excellant altitudine,
utpote de melioribus disciplinis sancti Spiritus
evoluta : quorum annuntiatione confederandum
erat illud unicum sacramentum Verbi et hominis ;
divinitatis et carnis. *Ave*, inquit Fortitudo Domini,
plena gratia (Luc. 1, 28). Quid autem de Stephano?
Stephanus plenus gratia et fortitudine. Nonne
Lucas eisdem pene litteris de utrisque eloquitur?
Sed licet longe excellentior modus in Virgine præ-
dicetur, secundario tamen laudatur in Martyre. Ha-
bet igitur gratiam Stephanus sublimiori genere,
quam reliqua martyrum multitudo : plenus gratia
refertur scilicet et cumulatus, quod raro in Scrip-
turis canonicis subtilis inquisitor inveniet. Jungitur
gratiæ fortitudo, **575** infiso spiritu libertatis. Igni-
tus animus in vocem veritatis erumpit, nec patitur
ullo pacto rigorem justitiæ submitti aliquando, vel
dimitti. Sic loriceus gratia, et hasta fortitudinis
sapienter infrendens, *faciebat prodigia et signa
magna in populo*. Ille potest prodigia et signa facere,
in quo gratia et fortitudo sedem firmissimam statue-
runt. Sic Stephanus ad homicidas, ad legis adulte-
ros, ad crucifixores Filii Dei Patris loquitur, genti
peccatrici *Egypto*, populo gravi iniquitate in de-
serto, semini nequam in terra promissionis, filiis
sceleratis in morte Salvatoris. *Dura*, inquit, *cervice
et incircumcisi corde et auribus, vos semper Spiritui
sancto restitistis*.

3. *Surrexerunt quidam de synagoga* : synagoga
utique Satanæ, et utique conglobantur, vel ad con-
vincendum, vel ad occidendum. Faciunt impietatis
parietem unum; squama squamæ conjungitur (*Job
xli, 6*). Sibilant sibi serpentes ad invicem, convene-
runt in unum adversus Dominum, et adversus Chris-
tum ejus. Velit, nolit, cedit impietas pietati, veri-
tati error, stultitia sapientiæ, Spiritui sancto præ-
sumptio et vanitas spiritus humani. *Non poterant
resistere sapientiæ et spiritui qui loquebatur*. Non
dixit, Non volebant, quod rationabilium et perfectio-
rum est; sed *non poterant*, ubi menti malæ facultas
tollitur, non voluntas mutatur. *Redarguebantur*, ait,
ab eo cum omni fiducia. Fiducialiter agit, nec mutat,
nec mutatur mens imperterrita, quæ magis justitiam
quam vitam, fidem quam sanguinem, mortem quam
justitiæ taciturnitatem elegit. Concurrentes rapiunt
eum, adducunt in concilium, et gaudent eum intra
sua retiacula reclusisse : sed frustra jacitur rete
ante oculos pennatorum. Tunc vox liberior, et ex
eorum codicibus sermo exacuitur veritatis, totum-
que martyrem rapit sibi Spiritus Dei, et ex ejus
ore sonantiori organo modulatur. Apparet ei una
facies Scripturarum, et veteris instrumenti dispen-
dia in compendiosam redigit breviter. Replicat
promissiones et beneficia Dei, murmuraciones et
maleficia populi; bona præstita, reddita mala; ad
extremum divini sanguinis exprobrat effusionem,

A refractarios spiritus, duos cervice, incircumcisos
corde et auribus, et sublimi voce homicidas, et pro-
ditores appellat. Non veretur conventicula congre-
gata de sanguinibus, et inter manus quærentium
animam ejus, de liberiori justitia cacumen veritatis
ascendit. *Dissecantur cordibus, et strident dentibus
in eum*, concipiunt dolorem, et prope est ut partu-
riant iniquitatem. Mirum quod non revocantur in-
sueti novitate miraculi, quod luminosa Protomarty-
ris facies non refrenat insanos. *Videbant*, inquit, *fa-
ciem ejus tanquam vultum angelistantis inter illos*.
Quid est, o insensati? lumine vultus Dei insignitur
gloriosus Levita, et vibranti splendore Stephanus
serenatur, et reverberantur oculi vestri, et tamen
invidiæ magnitudo visionis majestatem occludit?

B Respondeant in divinorum voluminum evolutione,
ubi repererunt hominem in terris positum per (*sic*)
vultum angelicum induisse : et cum in utrisque legi-
bus vel raro, vel nunquam invenerint, obstupeant
gloriam triumphantis. Sequitur :

4. *Cum autem esset plenus Spiritu sancto, inten-
dens in cælum vidit gloriam Dei*, etc. Mirum dictu,
et totius supergressio creaturæ! Intendit in cælum,
videt jam non cælum, sed cælos apertos, videt glo-
riam Dei et *Jesum stantem a dextris virtutis Dei*.
Movet me hæc intentio, quæ de cordis puritate re-
fusa vim facit cælis, et ad ipsius divinitatis consi-
storium penetrat et attingit. Cæli aperiuntur, gloria
Dei videtur : Jesus conspicitur stans non solum a
dextris Dei, sed *a dextris virtutis Dei*. Hanc inten-
tionem fecerat abjectio mundi, contemptus sui, cor-
dis munditia, dilectio Dei, proximi amor, veritatis
defensio, desiderium Christi. Retorquenda essent
hæc omnia ad communes flosculos moralitatis, nisi
esset excellentia Martyris commendanda. Felices
oculi, subtilis visus, visio gloriosa. Signanter re-
collige positionem verborum. Plenus est Spiritu, et
sic intendit in cælum, quia in Spiritu afflatur; con-
culcatis terrestribus, coelestibus inhiat et æternis.
Post hæc aperiuntur cæli, nullaque prævalet firma-
tio vel clausura, quam non transvolet aut irrumpat
mens illi summæ menti affectanter inhærens. **576**

Aperiuntur ergo cæli, et puto quod omnes cæli;
eorumque apertionem sequitur visio gloriæ Dei, et
videtur Dominus Deus stans a dextris virtutis Dei,
ne Patre minor esse putetur. Stat cum stante, cum
bellante bellat; quia lapidatur in lapidato.

5. Non mediocris stupor involvit me, utrum pri-
mitivus flos martyrum oculis corporeis an incorpo-
reis ista perspexerit. Grande quidem miraculum si
mentali intuitu stellantibus se immersit arcanis, si
mundicordes oculi tam solemnem inspexerint visio-
nem. Quod si corporalibus, certum est hunc omne
hominum genus disparitate gratiæ prævolasse, et
penalis fidei et virtutum incorporea corporeis, et si
non comprehendisse, apprehendisse tamen. Nihil
audeo temere definire, vel ex abrupto præcipitare
sententiam, cum finitivam super hujusmodi regulam
me legisse non meminerim. Securius tamen sequor

Apostolum, imo Spiritum Dei in Apostolo, qui cum
summa verborum libertate magis securæ ambiguitati,
quam periculosæ definitioni ista committit : *Sine in
corpore*, inquit, *sive extra corpus, nescio, Deus scit*
(II Cor. xii. 2, 3). Exclamant statim clamore hor-
ribili, continent aures suas, et eas obstruunt veritati,
impetum faciunt unanimiter in eum, facti amici in
morte illius : *et ejicientes eum extra civitatem lapi-
dabant*. Ejicitur martyr extra civitatem sanguinum,
in qua prius justitia habitavit, nunc autem homici-
dia : de qua dicit sanctus, *Quoniam vidi iniquitatem
et contradictionem in civitate*. Hæc est civitas, quam
*die ac nocte circumdat iniquitas, et labor in medio
ejus et injustitia* (Psal. liv. 10, 11). Civitas castellum
despectivè vocata, quod contra apostolos et aposto-
lorum Dominum durissimis infidelitatis vectibus est
munitum. Extra portam civitatis hujus passus
est Dominus, extra eam lapidatur servus exiens ad
eum extra castra, et portans similitudinem impro-
perii ejus. Deponuntur vestimenta martyris ad pe-
des persecutoris, qui attactu sacrarum vestium, et
orationibus lapidandi fuerat convertendus.

6. *Et lapidabant*, inquit, *Stephanum invocantem et
dicentem : Domine Jesu, accipe spiritum meum*.
Currunt illi ad lapides, et ille ad preces. Lapidem
lapidem percutiunt, sed lapidem molliorem, de quo
fluit oleum charitatis, et tinnitus redditur pietatis.
Domine Jesu, inquit, *ne statuas illis hoc peccatum*.
Rogat suscipere spiritum suum, spiritum utique, et
sanctum : illum quem signanter quasi quoddam
signaculum Apostolus in homine præcipit conser-
vari. *Ut integer*, inquit, *anima et spiritus et corpus in
die Domini sine querela servetur* (I Thess. v, 23). O
quanta pietas, quantus affectus, et ardentissima cha-
ritatis integritas! Recte martyrii florem iste sibi
prævidicat, in quo similitudo Domini pendens in
cruce mirabilibus formulis est impressa. In ligno
enim spinis coronatus, lancea confossus; cruci af-
fixus, dissimulat illum unicum dolorem, et obli-
-

scitur mortis vicinæ : novum introductorus exem-
plum, aperit latitudinem charitatis, et apertiori
campo terminos traditæ legis amplificat, jam non
solum amicus amicis, sed velint, nolint, amicus pa-
riter inimicis. *Pater*, inquit, *ignosce illis, quia ne-
sciunt quid faciunt* (Luc. xxiii, 34). Non potuit esse
inefficax oratio morientis; unde et inimicorum nu-
merositas ad numerum amicorum transivit.

7. Vide quam recto cursu Stephanus etsi non
æquat, sequitur tamen Redemptorem. Volat saxo-
rum imber, et fortissimis invidorum manibus loca
vulnere duplicantur : sed patienter patitur coro-
natus noster, de corona nominis ad coronam regi-
minis transferendus. Nescit affectum carnis, et
mortis horam ignorat. Et vide quid deliberet facien-
dum. *Positis*, ait, *genibus clamavit voce magna* :
Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Clamat voce
magna, quia magna utique charitate. *Positis genibus*,
quia vera et humili simplicitate pro se orans stat et
erigitur; pro lapidantibus flectit genua. Quis audi-
vit unquam tale? et quis vidit huic simile? Plus do-
let persequentium peccatum, quam sua vulnera : il-
lorum iniquitatem, quam suam mortem. *Et cum hoc
dixisset, obdormivit in Domino*. Felix somnus cum
requie, requies cum voluptate, voluptas cum satie-
tate, satiety cum securitate, securitas cum æterni-
tate, *Obdormivit*, inquit, *in Domino*, absorptus in
claritatis abyssum, et inter Dei sui brachia requie-
scens. Sedebat a dextris Dei Dominus Jesus, sed
primo martyri martyrum caput. Recolitis quod illa
Ecclesiæ lingua (Augustinum loquor) de hoc marty-
re senserit, quem post mortem septem mortuos asse-
rit suscitasse. Eia vos, qui levitali ordine præfulgetis
cantate huic canticum novum, et tantæ festivitati
festivis vocibus inclamante. Fortassis concinentibus,
etiam suggeret de vobis Domino suo Judici vestro,
ne statuat illis aliquid ad peccatum, qui est Deus
benedictus in sæcula. Amen.

577 AELREDI ABBATIS RIEVALLIS

TRACTATUS DE JESU PUERO DUODENNI (52).

*In Evangelium Domini infra octavam Epiphaniæ, « Cum factus esset Jesus annorum duodecim »
(Luc. ii, 42).*

1. Petis a me, fili charissime, quatenus ex le-
ctione evangelica, qua duodennis pueri Jesu gesta
narrantur, aliqua piæ meditationis et sanctis amoris
eliciam semina, et sportulis litterarum commendans
tibi colligenda transmittam. Adhuc nuntius ista lo-
quebatur; et ecce sensi in ipsis medullis cordis
mei, ex quanto, ex quali, ex quam ardenti, ex quam
dulci tua id Fraternalitas petebat affectu : cum subito
mihî venit in mentem ubi aliquando fuerim, quid

D senserim, quid in me ipso evangelica verba non-
nunquam egerint, vel cum legerentur, vel cum can-
tarentur. Respexi miser, respexi, et vidi quam
longe post tergum meum illa suavia et jucunda re-
liquerim : quam longe ab his deliciis occupationum
et sollicitudinum me funes abstraxerint; adeo ut
quæ tunc tangere nolebat anima mea, nunc præ
angustia cibi mei sint. Hæc recordatus sum, et effudi
in me animam meam; cum emissa ad me manus

(52) Exstat in tomo XIII Bibliothecæ Veterum Patrum, edit Colon.